

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 121 2000

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark, Eva Hættner Aurelius

Stockholm: Ingemar Algulin, Anders Cullhed

Uppsala: Bengt Landgren, Johan Svedjedal, Torsten Pettersson

Redaktörer: Hans-Göran Ekman (uppsatser) och Anna Williams (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word for Windows eller Word Perfect.

ISBN 91-87666-18-9

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Elanders Gotab, Stockholm 2001

analytiskt skarpsinne och djup förtrogenhet med Bergmans verk och värld. Wistrand lyckas övertyga om att *Clownen Jac* är en roman med början, mitt och slut, i vilken också katekesen ingår som en integrerad del. Han lyckas också visa att berättelsen har en huvudperson, som visserligen inte från början är dess focus of narration men från första sidan till sista är dess focus of interest och focus of character, dvs. att "Clownen Jac är Clownen Jac".

Kerstin Dahlbäck

Petra Broomans, *"Jag vill vara mig själv". Stina Aronson (1892–1956), ett litteraturhistoriskt öde. Kvinnliga författare i svensk litteraturhistorieskrivning – en metalitteraturhistorisk studie*. Universitetsdrukkerij RUGroningen. Groningen 1999.

Varför väljer man att skriva om en viss författare? Är det den litterära texten som fascinerar, eller är det personen bakom det litterära verket som man vill åt?

Med denna fråga inleder Petra Broomans sin avhandling *"Jag vill vara mig själv". Stina Aronson (1892–1956), ett litteraturhistoriskt öde. Kvinnliga författare i svensk litteraturhistorieskrivning – en metalitteraturhistorisk studie* (1999). En studie där utgångspunkten sägs vara "Aronsons litteraturhistoriska 'levnadsbana'" vilken Broomans här följer genom sju svenska litteraturhistoriska verk utkomna under perioden 1965–1996: *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria. Fem decennier av nittonhundratalet 1* (1965), *Svenskt litteraturllexikon* (1970), *Svensk litteratur 1870–1970 2. Från första världskriget till 1950* (1975), *Författarnas litteraturhistoria. Den tredje boken* (1978), *Litteraturens historia i Sverige* (1987), *Den svenska litteraturen. band 5, Modernister och arbetardiktare 1920–1950* (1989) samt slutligen *Nordisk kvinnolitteraturhistoria, band 3 Vida världen* (1996).

Syftet med Broomans avhandling är att medvetandegöra tendenserna inom litteraturhistorieskrivningen, eller med hennes egna ord att: "ge en bättre insikt i litteraturhistoriens explicita och dolda mekanismer samt att ge en ansats till en metahistorisk medvetenhet inom litteraturhistorieskrivningen" (s. 8). Hon börjar därför med att definiera litteraturhistorieskrivning som genre samtidigt som hon också visar hur litteraturhandböckerna genom tiderna ändrat riktning.

Broomans betraktar därmed litteraturhistorieskrivning som en konstruktion och i likhet med många feministiska forskare poängterar hon svårigheterna att skriva litteraturhistoria nu när drömmen om en enda kanon inte längre tycks vara realiserbar. Broomans skriver: "(H)ur ska litteraturhistorien skrivas då? Med vilket ordval, val av adjektiv och metaforik? Krisen går utöver konflikten mellan olika kanonbildningar, den utspelar

sig även på textnivå så som jag kommer att visa framöver." (s. 39).

Inspirerad av så kallad "content analysis" och Hayden Whites "nyckeltext" i *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe* (1973) vilken lämpar sig för "historiska diskurser", utformar Broomans därefter en analysmodell för de aktuella litteraturhistoriska texterna. Innehållsanalys används vanligen inom sociologin när man analyserar informationsflöden, men med väl utformade analyskategorier (1. "biografiska fakta", 2. "levnadslopp/miljö", 3. "produktion", 4. "kontext" och slutligen 5. "explicita värderingar") tycks denna kvantitativa metod kompletterad med Whites mer kvalitativa metaanalys även passa Broomans syften.

Så hur ser då bilden av Aronson ut i den svenska litteraturhistorien? Vilka värderingar kan man uttyda? Finns det skillnader mellan de olika litteraturhistoriska verken och hur ser de i så fall ut?

Redan inledningsvis slår Broomans fast att Stina Aronson genomgående hamnat utanför de stora sammanhangen, att hon liksom många andra kvinnliga författare allt för ofta kommit att betraktats som en främmande fågel i främmande land:

Sammanfattningsvis kan vi säga att Stina Aronson först och främst framställs som provinsialist i svensk litteraturhistoria. Den i mitt tycke så viktiga barndomen diskuteras inte som motivkälla, med undantag från Linder (1965) och *Författarnas litteraturhistoria* (1978). Inte heller behandlas hennes modernistiska period. Det tidigare författarskapet beskrivs inte ingående, om det blir omnämnt alls. Att Aronson hanterade olika genrer (prosa, drama, lyrik och essä) framgår inte heller. Analysen av texten i *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* visar att den bekräftar bilden av Aronson som litterär provinsialist och att den geografiska kontexten betonas. (s. 67)

Broomans hävdar alltså att Stina Aronsons författarskap dogmatiskt har tolkats utifrån den norrländska provinsen, trots att Aronsons verk av samtiden ofta uppfattades som svårplacerade och lite aparta. Broomans skriver: "I svensk litteraturhistoria har det visat sig svårt att visa på Aronsons mångsidighet i en 'enhetlig' litteraturhistorisk berättelse. Litteraturhistorikerna har valt att fokusera på en aspekt av Aronsons författarskap: provinsialism." (s. 161) Vidare: "Recensenternas osäkerhet – 'hur ska vi karaktärisera och rubricera Stina Aronson' – förvandlades till litteraturhistorikernas säkerhet: 'hon är provinsialist'" (s. 166).

Just begreppet provinsialism har följaktligen ofta använts för att marginalisera Aronsons diktning och författarskapet har på så sätt kunnat placeras in i en "ofarlig genre" hävdar Broomans. Hennes texter "isolerades och neutraliserades på så sätt i ett litteraturhistoriskt konstruerat ödeland" (s. 166).

Att just kvinnors författarskap ofta placerats in i ett "Annanstans", bortom de samtida intellektuella och litterära huvudfäror är emellertid inte någon nyhet. Anna Williams har i sin studie *Stjärnor utan stjärnbilder* (1997) tydligt visat hur kvinnliga författare vanligen ställs utanför de stora sammanhangen och även Annelie Bränström Öhman har i sin avhandling om Rut Hillarps diktning *Kärlekens ödeland. Rut Hillarp och kvinnornas fiktivalsmodernism* (1998) visat på liknande resultat.

Trots detta kompletterar Broomans sin studie genom att även analysera litteraturhistoriska texter om tre andra samtida kvinnliga författare; Karin Boye, Agnes von Krusenstjerna och Moa Martinson och också här kommer Broomans till liknande slutsatser:

Av ovanstående analys utformas följande fyra författarprofiler: Stina Aronson karaktäriserades som ett ensamt geni i ödelandet, Karin Boye jämfördes med ett brinnande ljus, Agnes von Krusenstjerna omskrevs som tolkare av det främmande och skrämmande kvinnliga begäret och Moa Martinson kallades den svenska arbetarlitteraturens goda moder. (s. 110)

Gemensamt för dessa kvinnliga författare är således, hävdar Broomans, att de i litteraturhistorieskrivningen beskrivits utifrån "romantic mode of emplotment" där de skrivande kvinnorna vanligtvis framstår som isolerade "hjärtinnor" vilka sällan sammankopplats med den samtida litterära kontexten. Just i Aronsons fall använder litteraturhistorikerna uteslutande ordfält, så kallade "strings", vilka sammanfaller med bilden av det "isolerade geniet som söker och finner sin Graal (sitt språk) i ödelandet", medan Boye ofta framställs som den svenska litteraturens "ensamma, oroliga, splittrade men djärva Amazon". Agnes von Krusenstjerna å sin sida har ofta karaktäriserats utifrån sina erotiska fantasier vilka hon lyckades göra till dikt, medan Moa Martinson vanligen har framställts som en glad epiker med politiska ambitioner (s. 110–117).

Broomans uppgifter är knappast förvånande och även om jämförelserna med de andra samtida författarna breddar hennes metaanalys, leder resultaten i någon mån också bort från den ursprungliga problemställningen och jag tycker mig här kunna spåra en ambivalens vilken rör hela avhandlingsprojektet. En kluvenhet som gäller avhandlingsämnet i sig. För var ligger egentligen tyngdpunkten? På bilden av författaren Stina Aronson eller på bilden av kvinnliga författare i allmänhet? Eller kanske rent av på litteraturhistorieskrivningens mekanismer i stort? Broomans tycks vilja beröra allt på en gång och hennes fokus skiftar ofta och särskilt problematiskt blir det i kapitel fyra när Broomans själv ska försöka ge en ideal bild av Stina Aronsons författarskap. I detta kapitel fokuserar Broomans såväl biografiska som sociala och materiella aspekter, men de uppgifter som

framkommer förblir föga problematiserade och ett mer nyanserat förhållningssätt hade varit önskvärt eftersom Broomans här utan reflektion använder sig av olika typer av material: recensioner, skönlitterära texter, brev, dagboksanteckningar, intervjumaterial o.dyl. för att belägga vissa påståenden. Jag frågar mig därför: hur ser Broomans egentligen på det arkivmaterial som hon använder? Vilken status har breven i förhållande till de skönlitterära texterna? Är all text likvärdig? Vad har Broomans själv för förhållande till Aronson? Och hur ser hon på begreppet författarintention?

Här hade en diskussion av litteraturbegreppet, vilket ju för övrigt hänger intimt samman med all form av litteraturhistorieskrivning, onekligen varit på sin plats. Särskilt då Broomans ofta förlitar sig på Aronsons egna uttalanden, vilket också tydligt kommer till uttryck genom titeln på avhandlingen: "Jag vill vara mig själv".

Detta är ett yttrande som är hämtat från ett brev som Aronson skrev till kollegan Ulla Bjerne redan på trettitalet och man kan givetvis fråga sig hur relevant detta uttalande egentligen är för tjugofem års skrivande?

Men vilka "andra berättelser" hade man då kunnat berätta om författaren Stina Aronson frågar sig Broomans avslutningsvis. Något definitivt svar ger hon oss emellertid inte utan i stället mynnar hennes frågeställning ut i ännu ett spörsmål: "Varför ska vi då vilja lösa gåtan Stina Aronson? Hennes författarskap kommer kanske alltid att förbli svårtolkat. 'Detta är jag', och så svaret." (s. 166)

Broomans tycks därmed nöja sig med att betrakta Stina Aronsons författarskap som mystiskt, gåtfullt och mångskiftande – ett författarskap som förtjänar många olika berättelser. Men är detta tillräckligt? Går det verkligen inte att komma längre i försöken att omdefiniera hennes författarskap?

Precis som Broomans anser även jag att det är hög tid att nyansera uppfattningen om Stina Aronsons författargärning. Men för att kunna förändra bilden krävs menar jag även ett närmare studium av Aronsons texter. Först på så sätt kan man som forskare visa på en författares "egenart" och "originalitet". Visa att Aronsons verk än idag talar till oss, att hennes texter är mer än traditionella bygdeskildringar.

Caroline Graeske

Barbro Gustafsson Rosenqvist, *"Att skapa en ny värld". Samhällsyn, kvinnosyn och djuppsykologi hos Karin Boye*. Carlssons. Stockholm (diss. Uppsala) 1999.

Syftet med Barbro Gustafsson Rosenqvists doktorsavhandling är framför allt att komplettera den existerande bilden av Karin Boye. Gustafsson Rosenqvist menar att Boye i det allmänna medvetandet i alltför hög grad fram-